

Yttrande över slutbetänkandet Förändring genom försök - försöksverksamhet i den kommunala sektorn (SOU 2023:94)

Synpunkter

Helsingborgs stad välkomnar betänkandet och ser positivt på de förslag som förs fram.

Utredningens arbete visar på ett tydligt behov av att pröva nya tillvägagångssätt för att möta samhällets komplexa utmaningar. Genom att tillåta och uppmuntra försöksverksamhet ges möjligheten att experimentera med och utvärdera nya idéer och metoder, vilket kan leda till bestående förändringar och förbättringar inom kommunal verksamhet och tjänster.

Regulatoriska försök och även regulatoriska sandboxar inom den offentliga sektorn är viktiga av flera skäl så vi ställer oss mycket positiva till försöksverksamhet inom den kommunala sektorn. Sverige har legat efter många länder på detta område så utvecklingen välkomnas. Skälen till detta är flera:

- **Effektivitet och innovation** – genom att tillåta regulatoriska försök kan kommuner testa nya idéer, metoder och teknologier för att förbättra effektivitet och kvalitet i de tjänster som vi tillhandahåller.
- **Anpassningar till förändringar** – samhället förändras ständigt och det är viktigt att den offentliga sektorn kan anpassa sig till dessa förändringar. Genom att tillåta regulatoriska försök ges kommuner möjlighet att experimentera med olika lösningar för att möta utmaningar, vilket också säkerställer att offentliga tjänster förblir relevanta och effektiva i att möta invånarnas behov.
- **Lärande och kunskapsspridning** – regulatoriska försök kan bidra till kunskapsspridning och förbättrad praxis. Genom att dela erfarenheter och resultat från försök kan kommuner bidra till en ökad kunskap och förbättrad praxis över hela landet. Detta kollektiva lärande stärker sektorns förmåga att hantera framtida utmaningar.
- **Demokratiskt deltagande** – genom att involvera invånare och intressenter i planeringen och genomförande kan kommunerna främja demokratiskt deltagande och öka förtroendet för offentlig sektor.
- **Minskad risk** – regulatoriska försök kan hjälpa till att minska risken för att införa ineffektiva åtgärder genom att tillåta kommuner att testa idéer i mindre skala innan de implementeras fullt ut.

Sammanfattningsvis pekar analysen på att de regulatoriska försöken och de föreslagna lagändringarna erbjuder betydande möjligheter för innovation och förbättringar inom offentlig sektor. Dock krävs noggrann uppmärksamhet på genomförande, utvärdering och skapandet av lämpliga ramverk för att säkerställa att dessa försök leder till hållbara och positiva förändringar. Vi ser också ett behov att säkerställa att de kommuner som är i framkant har möjlighet att ansöka om regulatoriska försök inom fler områden.

Utgångspunkten är att förslagen ska utgå ifrån en nerifrån- och uppstrategi, där det är kommunerna och regionerna som i första hand initierar och genomför de försöksverksamheter som utredningen arbetar med. Det är en bra ansats men vi anser att det inte behöver utesluta att det finns områden som centralt också behöver initieras och drivas för att få till stånd förändring.

Utredningens förslag om samlat statsbidrag till små kommuner är lovvärt, men det väcker även frågor om stora kommuners roll. Stora kommuner, med sin bredare kompetens och resurser, bör inte bara ses som utförare utan som centrala aktörer i utvecklingen och spridningen av framgångsrika försöksverksamheter. Ett tydligare inkluderande av större kommuner skulle möjliggöra för en mer omfattande och diversifierad testmiljö, där framgångsrika lösningar kan skalas upp och implementeras över bredare områden.

Vidare är införandet av regulatoriska sandboxar, där offentlig sektor testar nya regler/förordningar/lagar i mindre skala innan de implementeras skarpt, ett kritiskt steg för att ytterligare främja innovation inom den offentliga sektorn. Dessa miljöer tillåter för testning av nya regelverk, teknologier och arbetsmetoder i kontrollerade, riskminimerade förhållanden, vilket är avgörande för att säkerställa att nya initiativ är genomförbara, effektiva och adresserar prioriterade utmaningar innan de implementeras fullskaligt.

Helsingborgs stad ser gärna en fortsatt dialog och samarbete för att säkerställa att försöken inte bara leder till lokala förbättringar utan också bidrar till nationell utveckling och en smart och hållbar välfärd.

Det hade dock varit önskvärt med ett mer konkret förslag om en permanent funktion, exempelvis med inspiration från Norges försökslagstiftning, som utredningen beskriver. Att varje nytt försök innebär upprättande av struktur i form av sekretariat osv, kan innebära en administrativ broms i arbetet.

Det är en viktig framgångsfaktor för offentlig sektor att bedriva förändringsprocesser av denna karaktär med ett utvecklat systemiskt angreppssätt. Detta i samverkan med samtliga behovsägare och intressenter. En synpunkt till utredningen är därför att se över möjligheten att öppna upp för att bevilja ansökningar till utredningen baserat på detta förhållningssätt.

Det är också avgörande att lagutrymmet som ska utmanas inte är avhängigt organisatorisk tillhörighet. Som exempel på detta kan nämnas stadens satsning i syfte att finna svar på hur vi möter utmaningarna i familjehemsvården genom nya arbetssätt, tjänster och produkter. Detta berörde flera andra myndigheter och därav andra lagstiftningar vilket gjorde att vi inte kunde komma vidare i

försöket.

Välkommet är att utredningen lyfter upp behovet av en lättillgänglig plattform för spridning av denna typ av initiativ och andra, för att aktörer i offentlig sektor enklare ska kunna delge varandra men också inspireras och ta efter värdeskapande initiativ, produkter och tjänster. Detta skulle med all sannolikhet leda till en ökad resurseffektivitet och ökad samverkan över tid.

Nedan följer ytterligare synpunkter kopplat till de olika förslagen i betänkandet.

Vård- och omsorgssektorn

Vad gäller den i utredningen föreslagna möjligheten till försöksverksamhet inom hälso- och sjukvårdsområdet är Helsingborgs stads uppfattning att förslaget är en viktig förutsättning för att uppdraget och utvecklingen av bland annat "Nära vård" ska kunna genomföras. Det här förslaget skulle kunna motverka de hinder som ofta uppstår, exempelvis borde det möjliggöra bättre och mer lösningsfokuserade ekonomiska diskussioner. Staden ser även möjligheter att på ett bättre och enklare sätt kunna dela resurser och kompetenser mellan kommuner och regioner och därmed kunna agera snabbare och effektivare för invånarna. I förlängningen skulle en sådan samverkan kunna medföra att alla parter inte behöver genomföra tidskrävande upphandlingar eller bygga upp egna snarlika verksamheter som kan vara onödigt kostnadskrävande.

Att motverka välfärdsbrottslighet

Helsingborgs stad är positiv till försök som syftar till att undanröja hinder vid kontroll av leverantörer och därmed motverka välfärdsbrottslighet.

Utredningen har bland annat fått in förslag som rör de utmaningar som kommuner upplever när det kommer till informationsutbyte mellan såväl myndigheter inom som utanför kommunen. Utredningen visar att det finns möjligheter i befintlig lagstiftning att utbyta uppgifter, men bestämmelserna uppfattas komplicerade och används därför inte i den utsträckning som är möjlig. Vidare överklagas generellt inte avslagsbeslut i någon större omfattning, vilket i sin tur leder till att lagstiftningen inte prövas så att praxis kan utarbetas.

Utredningen framhåller att det är av vikt att förutsättningarna för befintlig sekretesslagstiftning förtydligas. Helsingborgs stad instämmer i utredningens bedömning om behov av förtydligande av lagstiftning för att råda bot på okunskap och osäkerhet om hur den ska användas. Det är av stor vikt att alla myndigheter maximerar användandet av befintlig lagstiftning i brottsförebyggande och brottsbekämpande syften. Helsingborgs stad är därtill av uppfattning att det är av vikt att få praxis och vara proaktiv i sammanhanget.

Helsingborg stad vill även framhålla att vi anser att det är av vikt att regionerna, liksom kommunerna, ges ett brottsförebyggande ansvar.

Vi har fyra områden som vi vill lyfta, särskilt kopplat till risker för välfärdsbrott inom inköp och upphandling:

1. Informationsdelning

Det är helt avgörande att upphandlande myndigheter skyndsamt får tillgång till relevant och uppdaterad information om leverantörer. Kontroller av leverantörer är idag förknippat med flera hinder vilket försvårar möjligheten att identifiera och agera mot oseriösa aktörer. Dagens sekretessbestämmelser är ett sådant hinder. Information som finns spridd hos olika myndigheter måste göras tillgänglig på ett enkelt och lättöverskådligt sätt. Detta för att säkerställa en effektiv och god kontroll samt att oseriösa och kriminella leverantörer utesluts i ett tidigt skede. Det finns också ett nationellt behov av att kunna dela uppgifter som är av relevans för upphandlingen med andra kommuner.

2. Egna uteslutningsgrunder

Vid upphandling av sociala tjänster får upphandlande myndighet sedan 2022 utforma egna uteslutningsgrunder. Möjligheten att utforma egna uteslutningsgrunder bör inte vara avgränsat till enbart upphandling av sociala tjänster utan kunna tillämpas även för andra tjänster och upphandlingsområden. Oseriösa aktörer finns idag inom flera branscher och upphandlande myndighet bör ges möjligheten att formulera egna uteslutningsgrunder och därmed på ett mer effektivt sätt kunna motverka osund konkurrens oavsett upphandlat område.

3. Flera riskbranscher

Slutbetänkandet föreslår att försök med informationsdelning ska omfatta upphandling av individ- och familjeomsorgstjänster (IFO-tjänster). Försöket ska syfta till att förhindra att oseriösa utförare inom IFO ingår avtal med offentlig sektor. Slutbetänkande anger att om arbetssättet faller väl ut kan liknande förfarande användas vid upphandling inom andra områden. Vi vill poängtera att oseriösa aktörer förekommer inom flertalet branscher. Det är viktigt att arbetssättet med informationsdelning snarast även möjliggörs vid upphandling av tjänster som ej omfattas av IFO-tjänster.

4. Kunskapsspridning

Statliga aktörer behöver ta en ledande roll i arbetet med att sprida kunskap om hur kommunala och regionala myndigheter bäst motverkar och identifierar oseriösa aktörer. Det är inte effektivt att 290 kommuner och 20 regioner själva ska bygga upp en tillräcklig kunskapsnivå och egna arbetsprocesser. För att stävja välfärdsbrottslighet och samhällsutmaningar måste stat, region och kommun samverka. Det gäller både utbyte av erfarenhet samt effektiva arbetssätt.

Försöksverksamhet med arbetsmarknadstjänst för vissa grupper

Helsingborgs stad har tillsammans med kommunerna i Familjen Helsingborg lämnat in förslag till Försöksverksamhetskommittén om att ta över ansvaret för arbetsmarknadstjänst för vissa grupper. Förslaget var det som kom längst på arbetsmarknadsområdet, men resulterade trots det inte i något författningsförslag under utredningstiden. Precis som utredningen beskriver stod Arbetsförmedlingen och kommunsektorn för långt ifrån varandra i synen på vad som juridiskt och praktiskt är möjligt att genomföra som försök. Helsingborgs stad instämmer i SKR:s bedömning att de juridiska förutsättningarna finns med hänvisning till Mats Rudströms utredning om kommunernas medverkan i arbetsmarknadspolitiken, medan Arbetsförmedlingen har en annan bild.

Det är beklagligt att ett försök inte kom till stånd som kunnat gynna delregionens invånare, men som också kunnat tydliggöra kommunens handlingsutrymme i arbetsmarknadspolitiken.

Det är centralt att myndigheterna har ett uppdrag att möjliggöra försöksverksamhet. Trots att det på arbetsmarknadsområdet fanns många förslag till försök från kommunsektorn gick det inte att komma vidare. Myndigheterna har en stark ställning och styrs av regleringsbrev från regeringen, därför anser vi att det behövs ett tydligare uppdrag om försöksverksamhet för relevanta myndigheter.

Vidare är det vår förhoppning att utredningen om aktivitetskrav, som ska redovisas den 5 april i år, kan bidra med att tydliggöra kommuners roll i att stötta vissa grupper av arbetslösa, och även ge möjlighet till finansiell överenskommelse mellan stat och kommun. Eftersom vi är angelägna om att genomföra intentionen i förslaget till försöksverksamhet, trots att ett försök inte gick vidare, ser vi positivt på möjligheten att aktivitetskravsutredningen i stället kan snabba på lagstiftning på området.

Helsingborgs stad anser att försök inom kommunsektorn är ett bra sätt att stärka kommunernas kapacitet, och bidra till att grunda lagstiftning på prövade data. Det kan möjliggöra utvecklingsarbete även inom områden där det finns motstånd eller motsättningar.

Lantmäteriverksamhet

Helsingborgs stad är positiv till förslaget rörande möjlighet till samverkan mellan kommunala lantmäterimyndigheter. Den nuvarande lagstiftningen hindrar möjligheten till samverkan mellan kommunala lantmäterimyndigheter och leder till ett sämre nyttjande av kommunernas gemensamma resurser. Förslaget innebär i korthet att samhällsplaneringen effektiviseras och kompetensförsörjningen tryggas inom lantmäteriområdet. Det delade huvudmannaskapet mellan stat och kommun som finns för fastighetsbildningen i Sverige medför utmaningar i styrningen av verksamheten. Fördelarna med kommunala lantmäterimyndigheter ligger inom samhällsplaneringen och den fastighetsrättsliga expertis som bidrar till en effektivare planprocess.

En utmaning för kommunala lantmäterimyndigheter är kompetensförsörjningen. Många kommunala lantmäterimyndigheter är små enheter med ett fåtal medarbetare, vilket medför att volymförändringar i ärendeflöde på

grund av konjunktur eller stora samhällsinvesteringar leder till flaskhalsar och längre handläggningstider. En del förrättningskompetens är svårrekryterad och vissa komplexa ärenden handläggs mycket sällan. Genom avtalssamverkan mellan kommunala lantmäterimyndigheter kan den samlade förrättningskompetensen inom branschen användas på ett mer ändamålsenligt sätt. På sikt kan det leda till kortare handläggningstider, högre rättssäkerhet och enklare produktionsstyrning. Helsingborgs stad ser också positivt på möjligheten kommuner att inrätta ett kommunalförbund eller nämnd inom lantmäteriområdet, tillsammans med en kommun med en befintlig lantmäterimyndighet. Däremot riskerar det att bli ett hinder om det behövs samma omfattande tillståndsprövning som vid inrättandet av en ensam ny lantmäterimyndighet för en verksamhet med ett tidsbegränsat tillstånd. Ett förenklat tillståndsförfarande är att föredra eftersom den befintliga lantmäterimyndigheten redan uppfyller de krav som ställs.

Försöksverksamhet med gråvatten

Utredningen föreslår också att Nordvästra Skånes Vatten och Avlopp (NSVA) i samverkan med branschorganisationen Svenskt Vatten ska få tillstånd för försöksverksamhet där gråvatten ska kunna användas som råvatten för dricksvatten. Staden ser positivt på detta och ser också möjlighet att använda gråvattnet för bevattning av stadens vegetationsytor. Bland annat ser staden möjligheter i att kunna nyttja det gråvatten som vi idag har tillgång till i Oceanhamnen där gråvatten, svartvatten och matavfall separeras ut i tre separata fraktioner och den koppling som finns till det forsknings och utvecklingsarbete som sker inom ramen för RecoLab.

Vi är positiva till att fortsatt ha möjlighet att ansöka om att starta olika typer av försöksverksamheter framöver, på det vis som utredningen föreslår.

Kommunstyrelsen